

Výrazem *tendence* bývá v literatuře označována snaha uvádět různá fakta v takovou souvislost a osvětliti je tak, aby byl čtenář získán pro autorovo stanovisko. Tendence je tedy jakési zaměření — či zaměřování — názorové a má povahu útočnou. Kdyby se totiž splnilo všechno to, zač tendenční autor bojuje, a kdyby se jeho názor stal názorem vládnoucím, nebyla by jeho snaha pocitována jako snaha tendenční, ale jako zpěv k větší cti a slávě obecné jistoty a obecného řádu.

Dejme tomu, že podobná přeměna písemnictví tendenčního v netendenční dnes neexistuje, ale což se právě neuskutečňují metamorfózy, v nichž je obrácen jen sled? Což poezie, oslavující lidského ducha a lidskou solidaritu (tedy hodnoty, jež vyznávat neznamenal v žádném smyslu tendenci), nezní v dnešním Německu jako tendence směřující proti současné praxi? Což není Goethe na indexu? Jestliže však společnost a společenská fakta mohou propůjčit netendenčnímu spisovateli funkci tendenčnosti, není to asi s definicí, kterou jsme uvedli na začátku, v pořádku. Abychom se tedy vyvarovali nepřesnosti, musíme rozšířit platnost tendence na každou tematickou, kompoziční i výrazovou záměrnost — a krátce na všechno, čím chce autor působit na čtenáře. V tom smyslu je ovšem tendenční každá řádka a každé umělecké slovíčko.

Ale nepřemýšlejme o tom, jsou-li definice, které jsme uvedli, správné, a přidržme se vžitého tvrzení, že tendence znamená snahu ovlivnit čtenářův soud.

Podobné snahy mohou směřovat k cíli ušlechtilému. Mohou podporovat vývoj a přispět k vítězství nad silami negativními, nebo mohou býti nesprávné, zvrácené a nízké. Tendence je tedy dobrá a špatná, ale pojem dobré literatury se nekryje s pojmem dobré tendence. Je možno uvésti na tisíc příkladů, kdy dílo, po stránce umělecké znamenité, je ovládáno ten-

dencemi nesprávnými, a naopak tendence díla prachatrného se může třpytiti ryzí krásou. — To potvrzuje, že tendence neznamená pro kvalitu nic podstatného. Je-li obsažena v uměleckém tvaru a umocňuje-li umělecký výraz, stává se sama prvkem tvárným: je-li druhotná, heslovitá a přičleněná, je pocíťována jako umělecký kaz.

Zdá se, že pojem tendence, jak se ustálil, je příliš úzký. Kladnou vývojovou tendenci, která je zajisté podstatou současné literatury, bylo by lépe si představit jako živý proud, který ji prostupuje a s ostatními prvky tvoří její dřev a její nejvlastnější obsah. Podobná tendenčnost by snad neovlivňovala jen čtenářův soud, ale zasahovala by celou oblast jeho vnímání věcí uměleckých.